

NECROLOGIES

Charles MULLER
(1909-2015)

Charles Muller nasqué a Estrasburg el mes de setembre de 1909 i morí a la mateixa ciutat el mes de març de 2015, dins, doncs, del seu cent-sisè any de vida. És conegut sobretot pels seus treballs de lingüística quantitativa o d'estadística lingüística, especialment d'estadística lèxica, fins al punt que ha estat considerat un dels fundadors d'aquesta disciplina a França i el seu principal divulgador en una època en què molt pocs se n'havien ocupat, però la seva dedicació a l'anàlisi del vocabulari amb procediments estadístics no s'inicià fins que en el seu llarg recorregut vital començava a entrar ja en la cinquantena, i això tingué lloc, com ell mateix explicà, «per una sèrie de purs atzars totalment imprevisibles, per coincidències degudes a un destí indulgent».

Passà part de la infantesa i de la joventut a Lorquin (Moselle) per motius familiars; es llicencià en filologia clàssica per la Universitat d'Estrasburg, i, després d'obtenir l'agregació de gramàtica l'any 1933, es dedicà a l'ensenyament secundari a Tolosa de Llenguadoc (1933-1934) i a Estrasburg (1934-1939), però aviat fou mobilitzat a causa de les hostilitats de la segona guerra mundial (1939-1940); de 1940 a 1944, durant l'ocupació alemanya, ensenyà a l'institut de Dijon i féu una substitució a la càtedra de Filologia Francesa de la Facultat de Lletres, en uns temps i unes circumstàncies que feien viure al dia i no permetien pensar en nous projectes.

Després d'aquest període s'incorporà novament a l'exèrcit, i, com a director adjunt d'informació, participà en l'anomenada desnazificació del cos d'ensenyants en la zona francesa d'ocupació (1945-1949); a partir de 1949, com a cap del servei del llibre i documentació de l'Ambaixada de França treballà per als serveis culturals francesos que intentaven restablir a Alemanya les relacions interrompudes pels anys de la contesa bèl·lica —la Direcció General d'Afers Culturals, instal·lada a Magúncia de 1949 a 1958, fou un dels elements de la República francesa a Alemanya, hereva en part de les organitzacions creades en el període en què aquesta ciutat formà part de la zona francesa d'ocupació. La seva actuació durant tota aquesta etapa li valgué la concessió de la Creu de Guerra i el nomenament d'Oficial de la Legió d'Honor. En aquesta darrera missió dugué a terme una intensa tasca de guia i suport als professors de francès a Alemanya, que tingué la seva concreció més palpable en la revista *La classe de français*, en la qual col·laboraren nombrosos professors, entre ells alguns destacats lingüistes de l'època, com Georges Gougenheim, Paul Imbs, Georges Straka, i el lexicògraf Paul Robert. Els primers números de la revista es distribuïren en una edició ciclostilada (entre 1950 i 1952) i a partir d'aquesta data fou editada i distribuïda per la Librairie des Méridiens de París, mantenint, però, la redacció a Magúncia. La seva difusió, que a l'inici estava limitada a la República Federal Alemanya, s'amplià a Àustria i al Benelux, fins que l'any 1959, després del seu cinquanta-dosè número, deixà de publicar-se per raons conjunturals; aquesta circumstància deixà un buit en el suport a l'ensenyament del francès a l'estranger, que fou ocupat a partir de 1961 per *Le français dans le monde*; Charles Muller formà part del

consell científic d'aquesta nova revista, que avui continua publicant-se. L'època de *La classe de français* constituí per a Muller, segons ell mateix confessà, una experiència inoblidable.

Paul Imbs, antic company d'estudis que havia esdevingut professor a la Universitat d'Estrasburg, coneixedor de la seva activitat a la Direcció General d'Afers Culturals, li demanà de col·laborar amb ell en l'organització del col·loqui que se celebrà a Estrasburg l'any 1957. En aquest col·loqui es reuniren els investigadors interessats en l'estudi del lèxic i en la lexicografia a fi de debatre sobre la conveniència de posar al dia el diccionari de Littré, que era considerat el diccionari de referència en aquell moment, o si valia més emprendre un nou diccionari amb criteris més d'acord amb l'evolució dels coneixements sobre la llengua i amb l'ajut de la tecnologia moderna; el resultat del col·loqui respongué més a aquesta segona opció, que es concretà en el projecte que donà lloc al *Trésor de la langue française*. Entre els participants en aquesta reunió hi havia Pierre Guiraud, que ja havia publicat l'obra *Les caractères statistiques du vocabulaire*, i Bernard Quemada, que havia iniciat a Besançon la mecanització d'inventaris lèxics. Així fou com Muller entrà en contacte amb una nova disciplina, una estadística lèxica naixent. Paral·lelament, ja havia pres la decisió de deixar el seu treball a l'administració a l'estranger i reintegrar-se, després de gairebé vint anys, a la docència en el nivell secundari a Estrasburg, però fou també Paul Imbs qui li proposà l'any 1958 de col·laborar al seu costat en la gestió del Centre de Philologie Romane, que acabava de fundar a la Universitat d'Estrasburg. Aquest nou càrrec li permeté de pensar en la recerca sense deixar la tasca organitzativa que comportava, i així fou que assistí a diversos dels cursos i seminaris que organitzava Bernard Quemada a Besançon, dins les activitats del Centre d'Études du Vocabulaire Français, que havia creat l'any 1957, on es combinaven la reflexió pròpiament lingüística i els mètodes matemàtics. Allí conegué Muller els despullaments sistemàtics d'autors francesos amb màquines mecanogràfiques, que permetien de tractar dades molt més nombroses i d'obtenir resultats més precisos i significatius que amb els despullaments manuals anteriors. Com a resultat d'aquest conjunt de circumstàncies emprengué la tasca d'elaborar una primera tesi sobre el vocabulari de la tragèdia *L'Illusion comique* de Corneille amb un tractament estadístic, que publicà l'any 1964 amb el títol *Essai de statistique lexicale. «L'Illusion comique» de Pierre Corneille*. L'impuls investigador no s'aturà aquí, sinó que poc després elaborà una segona tesi, la tesi d'Estat, sobre el conjunt de l'obra de Corneille, que li donà accés de ple dret a l'ensenyament universitari; aquest treball, que fou publicat l'any 1967 amb el títol *Étude de statistique lexicale. Le vocabulaire du théâtre de Pierre Corneille*, li donà un gran prestigi i fou objecte de dues reedicions. Havia entrat de ple, obrint nous camins, en el terreny de l'estadística lèxica.

L'any 1968, després d'un període com a *maître-assistant*, esdevingué professor a la Universitat d'Estrasburg; a partir d'aquest moment publicà un nombre important d'articles sobre diversos aspectes de l'estadística lèxica i qüestions relacionades, entre els quals destaquen els dedicats a la problemàtica de la lematització, que en els anys 70 i 80 originà a França un debat entre els partidaris de treballar amb les formes gràfiques dels textos sense sotmetre-les a cap tipus d'anàlisi —els anomenats formalistes— i els partidaris de dur a terme una categorització, mitjançant una anàlisi gramatical, de les formes gràfiques, a fi de poder treballar amb lemes i formes gramaticals, i superar així les ambigüitats i la dispersió de les grafies; entre aquests darrers es trobava Muller. Per damunt, però, dels treballs sobre qüestions concretes, cal destacar les seves obres de conjunt sobre estadística lingüística, que es convertiren aviat en obres de referència: l'any 1968 publicà *Initiation à la statistique linguistique*, obra d'una gran difusió, que fou traduïda a diverses llengües, i, més tard, *Initiation aux méthodes de la statistique linguistique* (1973) i *Principes et méthodes de la statistique lexicale* (1977), que foren reeditades l'any 1993.

Com a professor a la Universitat, per mitjà dels seus cursos i dels nombrosos seminaris que organitzà, fou un gran difusor del mètode estadístic aplicat al lèxic, i així formà un nombrós grup de deixebles que han continuat treballant en aquesta disciplina.

Aquesta etapa universitària i de dedicació a la recerca no li féu oblidar, però, la seva primera vocació didàctica, que ja havia donat els seus fruits en l'època de la revista *La classe de français*. Això féu que, coincidint aproximadament amb la seva jubilació de la Universitat (1979), comencés a treballar en la creació d'una base de dades ortogràfica i gramatical, amb la finalitat de ser posada a disposició pública sota els auspicis del Conseil International de la Langue Française, del qual fou un membre actiu. La seva dedicació a aquest projecte fou cada vegada més intensa, fins al punt que es convertí en la seva activitat principal durant molts anys. En una primera etapa consistí en una base de dades i en un instrument de consulta i d'interacció amb el públic interessat a resoldre els seus dubtes ortogràfics o gramaticals, que es posà en funcionament mitjançant la xarxa telefònica Minitel amb el nom d'Orthotel (1982). Aquest sistema tingué un èxit extraordinari i esdevingué popular sobretot a partir de 1990, amb motiu de les modificacions de l'ortografia francesa. Quan Internet fou una realitat, Orthotel es transformà en Orthonet (1998), i així es posà a disposició no solament del públic resident a França, sinó del món sencer; des d'aleshores han estat milions de ciutadans els que s'han beneficiat d'aquest sistema de consultes i d'ajuda per a resoldre problemes ortogràfics i gramaticals. L'interès de Muller per les qüestions relacionades amb l'ortografia el féu participar, d'altra banda, en els treballs de la reforma ortogràfica durant els anys 80 i 90, concretament en les *Rectifications orthographiques* aprovades per l'Académie Française l'any 1990, i donà lloc a diversos articles de divulgació sobre aquest tema.

Una important selecció dels seus articles sobre els diversos temes de què s'ocupà fou reproduïda en tres reculls espaiats en el temps: un primer volum, amb 44 articles, (*Langue française et linguistique quantitative: recueil d'articles*) es publicà l'any 1979, un segon, amb 21 articles, aparegué l'any 1985 (*Langue française, linguistique quantitative, informatique. Recueil d'articles 1980-1984*), i, finalment, un tercer, amb 30 articles, veié la llum l'any 1993 (*Langue française. Débats et bilans. Recueil d'articles: 1986-1993*).

Després de la seva jubilació, el seu prestigi i la seva influència es mantingueren ben vius al llarg del temps. L'any 1985 li fou dedicat el col·loqui internacional celebrat a la Universitat de Niça sobre els mètodes quantitius en la recerca lingüística, les actes del qual, publicades l'any 1986 a cura d'Étienne Brunet, un dels seus principals deixebles, amb 79 col·laboracions, constitueixen un important testimoni del vigor d'aquesta disciplina: *En hommage à Charles Muller. Méthodes quantitatives et informatiques dans l'étude des textes. Computers in literary and linguistic research. Colloque international CNRS. Université de Nice. 5-8 juin 1985*. L'any 1989 l'Académie des Inscriptions et Belles Lettres li atorgà el premi Honoré Chauvée pel conjunt de la seva obra. I encara l'any 2009, amb motiu del seu centè aniversari, li fou dedicat un volum d'homenatge publicat a cura de Christian Delcourt i Marc Hug, amb 27 col·laboracions: *Mélanges offerts à Charles Muller pour son centième anniversaire (22 septembre 2009)*.

Joaquim RAFEL I FONTANALS
Institut d'Estudis Catalans